

Վլադիմիր Հարությունյան

ՎԵՐՋԱԲԱՆԻ ՓՈԽԱՐԵՆ

ԿՈՐՈՆԱՎԻՐՈՒՍԸ ՈՐՊԵՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԱԽԱՌՆ ՆԵՐՔԻՆ ԱՐԴՅՈՒՆՔԻ (ՀՆԱ) ԲԵՎԵՌԱՑՄԱՆ ՄԻՋՈՑ

Ժողովածուն գրեթե պատրաստ էր տպագրության, երբ մահաբեր կորոնավիրուսը, ծնունդ առնելով Չինաստանի Ժողովրդական Հանրապետությունում և պատերազմ հայտարարելով ամբողջ մարդկությանը, սկսեց «իր ճիրանների մեջ առնել» աշխարհի տասնյակ երկրների ու ժողովուրդների, այդ թվում՝ Հայաստանի Հանրապետությունը և հայ ժողովրդին: Շատ երկրներում, այդ թվում՝ նաև Հայաստանի Հանրապետությունում, արտակարգ դրություն հայտարարվեց, սկսեցին ձեռնարկվել արտակարգ դրությանը բնորոշ միջոցառումներ և կարգավորումներ, և ես որոշեցի «Վերջաբանի փոխարեն» խորագրի տակ տեղադրել իմ հոդվածը, որը ներկայացնում եմ ստորև:

Բայց մինչև հոդվածի բուն շարադրանքին անցնելը ցանկանում եմ ներկայացնել կորոնավիրուսի հետ կապված մի քանի առանձնահատկություններ, որոնք, մեր կարծիքով, ստորև ներկայացվող երեքն են.

1. Կորոնավիրուսի վնասակար հետևանքները փոքրիշատե համեմատելի կարող են լինել (դրա գնահատման ժամկետն էլ ասելը հնարավոր չէ) միայն համաշխարհային պատերազմների վնասակար հետևանքների հետ՝ չհաշված մարդկային կորուստները: Ես կիսում եմ այն տեսակետը, որ կորոնավիրուսի արդյունքում մարդկությունը խուսափեց 3-րդ համաշխարհային պատերազմից, որը մարդկային զոհերի առումով ավելի կորստաբեր կլիներ, քան կորոնավիրուսն է: Ճիշտ է, կորոնավիրուսն իսկական փոթորիկ է համաշխարհային տնտեսության համար, և երկրագունդը հայտնվել է կիսամեռ վիճակում, այդուհանդերձ համաշխարհային պատերազմի համեմատությամբ կորոնավիրուսը չարիքի փոքրագույնն է: Եվ որքան էլ մարդկությունը ուշ հայտնաբերի կորոնավիրուսի դեղամիջոցը (պատվաստանյութը), մարդկությունը պարտավոր է սովորել և ապրել կորոնավիրուսի հետ կողք կողքի՝ հետևելով նրա զարգացումներին և իրենց առողջությանը՝ փորձելով առավելագույն օգուտներ քաղել ստեղծված իրավիճակից:

2. Եթե համաշխարհային պատերազմների ժամանակ տնտեսությունները մասամբ աշխատում էին, ապա կորոնավիրուսի աղետի ժամանակ տնտեսական կյանքը երկրագնդի վրա գրեթե ամբողջությամբ կանգ է առել: Եվ այս գերծանր աշխատանքային պայմաններում հանրօգուտ գործունեություն ծավալելու համար ես իմ սրտի և հոգու պարտքն եմ համարում առանձնահատուկ շնորհակալություն հայտնել՝

ա) ՀՀ բարձրագույն իշխանություններին և մասնավորապես՝ ՀՀ կառավարության անդամներին, ՀՀ ԱԺ ղեկավարությանը և հանձնաժողովների նախագահներին, ՀՀ դատական համակարգի ղեկավարությանը և ՀՀ պարետին, ովքեր, իմ համոզմամբ, արժանի են նյութական խրախուսման ու պետական պարգևների, քանի որ նրանք իրենց գերծանրաբեռնված աշխատանքով փորձում են ամեն ինչ անել հանուն հանրային շահի:

բ) Այն քաղաքական ուժերին, անձանց ու աշխատանքային կոլեկտիվներին (մասնավորապես՝ բժիշկներին, ոստիկաններին, անվտանգության, արտակարգ իրավիճակների համակարգի և վերահսկողական ծառայությունների աշխատակիցներին), ովքեր «կորոնավիրուս-հայ ժողովուրդ» ճակատամարտում կանգնած են և հետագայում էլ կկանգնեն ՀՀ իշխանությունների կողքին: Մեր ազգը կորոնավիրուսի ժամանակ առավել, քան երբևէ պետք է միասնական լինի: Մենք բոլորս մեկ նավի մեջ ենք՝ անկախ ամեն ինչից: Ստեղծված իրավիճակը գրեթե հավասարազոր է Տիտանիկի օրինակին:

3. Եթե համաշխարհային պատերազմները մարդածին էին, ապա կորոնավիրուսի պատերազմը կամ, ավելի ճիշտ կլինի բնորոշել, աղետը մարդածին չէ, այլ աստվածածին է, և դա Աստծու պատասխանն է մարդկության գործած մեղքերին, որ նա իրագործել է Աստծու կողմից ստեղծված մարդու և բնության նկատմամբ: Ուստի կորոնավիրուսի բացասական հետևանքները նվազեցնելու և կորոնավիրուսի դեղամիջոցը (պատվաստանյութը) շուտ հայտնաբերելու համար անհրաժեշտ է ուժեղացնել հավատն առ Աստված, ինչում էական գործ ունեն կատարելու աշխարհի բոլոր ազգերի ու ազգությունների հոգևոր առաջնորդները: Սա հոգևոր մասով, իսկ աշխարհիկ մասով՝ բոլոր պետությունների իշխանությունները պետք է խորացնեն հակաճգնաժամային միջոցառումների ու կարգավորումների ծրագրերը և ջանքեր գործադրեն տնտեսությունների ու ազգաբնակչության սոցիալական վիճակի վրա այս աղետի վնասակար հետևանքների նվազեցման ուղղությամբ, իսկ ազգերն ու ժողովուրդները և նրանց տարբեր շերտերը պարտավոր են զորավիգ լինել իրենց պետությունների իշխանություններին: Որքան ես եմ հասկանում, Աստված երկընտրանք չի թողնում մարդկությանը և պարտադրում է սիրել ու զորավիգ լինել միմյանց:

*Կորոնավիրուսը որպես Հայաստանի Հանրապետության
համախառն ներքին արդյունքի (ՀՆԱ-ի) բևեռացման միջոց*

Բոլորին պարզ է և հստակ, որ կորոնավիրուսին հաջորդելու է ֆինանսատնտեսական խոր ճգնաժամը, որն ունենալու է ոչ թե տեղական կամ մայրցամաքային, այլ համաշխարհային բնույթ և իր մեջ ներառելու է սոցիալ-տնտեսական ու քաղաքական բոլոր ոլորտները, և միայն մարդկության հավաքական միտքը կարող է նվազեցնել այս աղետի բացասական

հետևանքները: Եվ պատահական չէր, որ ՀՀ տնտեսության վրա այդ բացասական հետևանքները նվազեցնելու նպատակով ՀՀ կառավարությունը ձեռնարկեց խոշորամասշտաբ ու ոչ ստանդարտ հակաճգնաժամային միջոցառումների ու կարգավորումների բազմաթիվ փաթեթներ, որոնք ՀՀ պետական բյուջեի առկա պայմաններում պետք է գնահատել աննախադեպ:

Ողջունելով իրականացվող այդ միջոցառումներն ու կարգավորումները՝ միաժամանակ ցանկանում եմ բարձրաձայնել, որ դրանք չպետք է նպատակաուղղված լինեն դեպի բանկերը, վարկային կազմակերպությունները և ապահովագրական ընկերությունները, քանի որ ՀՀ օրենքով ԱԱՀ-ից ազատելու միջոցով հարկային հսկայածավալ արտոնություններ են սահմանված ապահովագրական և վերապահովագրական ընկերությունների (ներառյալ դրանց հետ կապված ապահովագրական միջնորդները և գործակալները) կողմից մատուցվող ծառայությունների, բանկերի ու վարկային կազմակերպությունների կողմից իրականացվող ֆինանսական հսկայածավալ գործառնությունների ու ծառայությունների նկատմամբ¹, որոնց օրենքում կատարված փոփոխությամբ ավելացվել են նաև բանկեր և վարկային կազմակերպություններ չհանդիսացող այլ անձանց կողմից վարկերի ու փոխառությունների տրամադրման գործարքները²: Եվ դա այն դեպքում, երբ Հայաստանում չկա մեկ այլ հարկատու, որը բանկերի և վարկային ու ապահովագրական կազմակերպությունների նման հնարավորություն ունենա իրականացնելու այդչափ շատ և բազմաբնույթ գործառնություններ, և դրանց գրեթե լրիվ գործարքների ու մատուցվող ծառայությունների գծով սահմանված լինեն ԱԱՀ-ի արտոնություններ, մանավանդ որ բանկային համակարգը Հայաստանում կայացած է ու զարգացած³, բանկային ու ապահովագրական

¹ «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենք, «Հարկեր, տուրքեր և վճարներ», առաջին մաս, Եր., 2009, էջ 137-139:

² Նույն տեղում:

³ Հետհեղափոխական Հայաստանում կայացած ու զարգացած են դարձել հարկային համակարգը և հարկային վարչարարությունը, ինչի խոսուն վկաներն են ՀՀ կառավարության գործունեության հաշվետվություններում հրապարակվող փաստերը՝ կապված հսկայածավալ կապիտալ շինարարության, տարբեր ոլորտների աշխատավարձերի բարձրացման ու այլնի իրականացման հետ, որոնք իրականություն են դարձել հարկային համակարգի արդյունավետ գործունեության շնորհիվ: Իսկ ո՞ր են նայում ՀՀ ՊԵԿ-ի համապատասխան պատասխանատուները, ովքեր նախաձեռնություն չեն ցուցաբերում հարկային առանձին օրենքներ օրենսդրական մակարդակի բարձրացնելու և ուժը կորցրած ճանաչելու համար, որոնց մասին ես բարձրաձայնել եմ 2019թ. նոյեմբերին կայացած գիտաժողովին (տե՛ս Սոցիալ-տնտեսական զարգացման արդի հիմնախնդիրները Հայաստանի Հանրապետությունում (գիտական հոդվածների ժողովածու - 2019) Եր., ՀՀ ԳԱԱ «Գիտություն», հրատ., 2019, 464 էջ, էջ 21-33), որը փոստային առաքմամբ ուղարկվել է ՀՀ ՊԵԿ-ին և տեղադրված է ինստիտուտի կայքում: Հարկ եմ համարում արժանազատել նաև, որ տարեկան 1 մլրդ դրամից ավելի շրջանառություն ունեցող տնտեսվարողների հարկային ստուգողների կողմից այդքան շատ հարկային պարտավորություններ, տույժեր ու տուգանքներ չէին արձանագրվի և դրա արդյունքում էլ հարկային տեսուչները օրինական այդքան ճշացող պարզևստումներ չէին ստանա՝ առաջացնելով հասարակության առանձին չիրազեկ-

բիզնեսները շահութաբեր են և աշխատում են շուկայական հարաբերություններին բնորոշ մեխանիզմներով, վարկային ռեսուրսները հիմնականում շրջանառվում են առևտրում, իսկ բանկերի ու ապահովագրական ընկերությունների և վարկային կազմակերպությունների մատուցած ծառայությունների սակագները որոշվում են շուկայի օրենքներով և այլն:

Դա նշանակում է, որ Հայաստանի օրենսդիր մարմինը ժամանակին չարդարացված լիբերալ վերաբերմունք է դրսևորել բանկերի, վարկային ու ապահովագրական կազմակերպությունների նկատմամբ և նրանց կողմից իրականացվող հսկայածավալ ու բազմաբնույթ գործարքների ու մատուցվող ծառայությունների համար հարկային արտոնություններ սահմանելով՝ չի արժևորել դրանք (հարկային արտոնությունը պետք է ունենա գին), քանի որ բանկերն ու վարկային կազմակերպությունները չունեն դրանց սահմանմամբ պայմանավորված պարտավորություններ: Մինչդեռ հարկային արտոնությունները հնարավորություն են տալիս այդպիսի ծառայություններ ու գործարքներ իրականացնող կազմակերպություններին (բանկեր, ապահովագրական ու վարկային կազմակերպություններ), ի հաշիվ բյուջեի, ստանալու լրացուցիչ եկամուտներ, որոնք «կերպարանափոխվում» և հանդես են գալիս ծառայության վճարի ձևով, այսինքն՝ այն, ինչ բյուջեն չի ստանում որպես ԱԱՀ, նրանք ստանում են ծառայության վճարի ձևով: Ավելին, ներկայումս բանկերով, ապահովագրական ու վարկային կազմակերպություններով որպես կապիտալ հիմնականում շրջանառվում են օլիգարխների (հարուստների) գումարները, և իրականում ԱԱՀ-ի նշված արտոնությունը լրացուցիչ եկամուտ է բերում այդ մարդկանց և «ծառայում է» նրանց: Բացի դրանից, ՀՀ-ում ապահովագրական բիզնեսի օբյեկտներ են դարձել, որպես կանոն, խոշոր գումարներ ունեցող տնտեսվարող սուբյեկտները, քանի որ նրանք հնարավորություն ունեն օգտվելու այդպիսի մասնագիտական ծառայությունից, իսկ ապահովագրական ընկերությունները ստեղծվում են հիմնականում խոշոր գործարարների կողմից, և նույն անձին պատկանող գումարներն իր մի կազմակերպությունից անցնում են մյուսին՝ առանց ԱԱՀ-ով հարկվելու, ինչի արդյունքում հարուստն ավելի է հարստանում, իսկ աղքատը՝ աղքատանում:

Հետևաբար քանի դեռ քաղաքացիների ու տնտեսվարող սուբյեկտների գերակշիռ մասը չունի ապահովագրական ծառայություններից օգտվելու ֆինանսական հնարավորություն, այդպիսի ծառայությունների գծով ԱԱՀ-ի հարկային արտոնությունների սահմանումը նպաստում է ապահովագրական ընկերությունների լրացուցիչ շահույթի ստացմանը ի հաշիվ բյուջեի:

ված շերտերի դժգոհությունը, եթե միջազգայնորեն ընդունված աուդիտ անցկացնելու նորմը (որի հասցեատերը ՀՀ ֆինանսների նախարարությունն է) ՀՀ կառավարության որոշմամբ տա-րածվեր այդ տնտեսվարողների վրա:

Ուստի արդարացված պետք է համարել «Ավելացված արժեքի հարկի մասին» ՀՀ օրենքի 15-րդ հոդվածի 15-րդ և 17-րդ կետերով սահմանված հարկային արտոնությունների ուժը կորցրած ճանաչելը:

Հայաստանի բանկերը այսպես կոչված առողջացման միջոցառումների կարիք չունեն՝ շնորհիվ նաև հայ ժողովրդի այն հսկայական ավանդների, որոնք ցածր տոկոսադրույքներով տեղաբաշխված են բանկերում կամ, ավելի ճիշտ կլինի ասել, ի պահ են տրված բանկերին: Բավական է նշել, որ վերջին տասնամյակում (2008-2018 թթ.) միջին տարեկան ավանդները ՀՀ մասնավոր բանկերում կազմել են 1.028.8 մլն ամերիկյան դոլար, իսկ ՀՀ դրամով՝ 784,8 մլն դրամ, և դա այն դեպքում, երբ Հայաստանի միջին տարեկան ՀՆԱ-ն այդ նույն ժամանակաշրջանում կազմել է 2912,2 մլրդ դրամ, իսկ ավանդներ/ՀՆԱ հարաբերակցությունը կազմել է շուրջ 27%:

Արացվում է, որ 3-րդ հանրապետության վերջին տասնամյակում հայ ժողովուրդն ավելի շարժառիթ է բանկերի սեփականատերերի համար, իսկ այդ ժամանակահատվածում ընդունված փոփոխական օրենքներն էլ ծառայեցվել են մարդկանց այդ խմբերի ու այդ փոփոխարողների շահերին: Ահա թե ինչու է անհրաժեշտ վերանայել այդ ժամանակահատվածում ընդունված փոփոխական և, մասնավորապես, հարկային օրենքները:

Վերոնշյալները և այլ հանգամանքներ վերջին տասնամյակում մեծ օգուտներ են ապահովել բանկերի սեփականատերերին, բայց ոչ ավանդատերներին կամ պետությանն ու երկրի փոփոխությանը: Այլ կերպ ասած՝ 3-րդ հանրապետության վերջին տասնամյակը բանկերի սեփականատերերի համար եղել է «ոսկե տասնամյակ»՝ հետևյալ 2 պատճառներով.

1. բանկերը հարկման դաշտում ունեցել են հսկայաժապալ հարկային արտոնություններ,

2. վերջին տասնամյակի միջին տարեկան ՀՆԱ-ի շուրջ 1/3-ի չափով ավանդատուներն ավանդի ձևով գումար են ի պահ փվել բանկերին՝ ապահովելով նրանց վարկային ռեսուրսներով, իսկ վերջիններս էլ որոշակի գործիքակազմերով վարկի ձևով դրանք փրամադրել են իրենց հաճախորդը հանդիսացող իրավաբանական և ֆիզիկական անձանց՝ իրենց համար ապահովելով զգալի չափերի տոկոսային եկամուտներ, իսկ ազատ դրամական միջոցների սեփականատերերը, այսինքն՝ ավանդատուները, ավելի նվազ գումարներ են շահել: Եվ դրա պատճառը եղել է այն, որ ազատ դրամական միջոցների մանր սեփականատերերը, այսինքն՝ ազգաբնակչությունը, փորինքը շարունակ չի փորապետել և այժմ էլ չի փորապետում ազատ դրամական միջոցների ներդրման ապահով և առավել եկամտաբեր ոլորտի, ինչպիսին է կապիտալի շուկան: Իսկ այդ աշխատանքների կազմակերպման հասցեատերերը ՀՀ Կենտրոնական բանկը կարող էր լինել, ինչպես նաև կառավարական և գիտական շրջանակները, որոնք իրենց գործիքակազմերով ավանդատուներին պետք է քաջալերեն իրենց խնայած միջոցներն ուղղելու

կապիտալի շուկաներ և ձևավորելու այդ մշակույթը ՀՀ-ում, որը, ի դեպ, հանդիսացել է Ճապոնիայում «փնտեսական հրաշքի» բաղադրիչներից մեկը:

Եթե մտովի համեմատություններ անցկացնենք 90-ականների և հեղափոխության շրջանի իրավիճակների միջև, ապա կտեսնենք, որ տարբերությունները մեծ չեն: Բայց 90-ականներից մենք դասեր պետք է քաղենք: Հայրնի է, որ 90-ական թվականներին առանձին մարդիկ, ցածր գներով ձեռք բերելով սովի ճիրաններում հայտնված մարդկանց սեփականաշնորհման սերտիֆիկատները, գնեցին հսկա գործարաններ՝ ձևավորելով օլիգարխիայի խավը՝ իրեն բնորոշ բոլոր բացասական հետևանքներով (մենաշնորհների ձևավորում, կաշառաբանության զարգացում և այլն), երևույթներ, որոնց դեմ պետությունը հետագայում անգոր եղավ պայքարել կամ պայքարը փանում էր ոչ արդյունավետ: Ներկայումս Հայաստանը կանգնած է ավելի մեծ մարտահրավերի առջև, և «քամիները փչում են» բանկերի սեփականատերերի կողմից, քանի որ, մի կողմից, ավանդաբանների հսկայական գումարները կենտրոնացված են բանկերում, իսկ մյուս կողմից էլ՝ շարժական ու անշարժ գույքի, ինչպես նաև արժեթղթերի գնանկումները պարարտ հող կարող են ստեղծել բանկիրների համար՝ ավանդաբանների գումարներով ձեռք բերելու նրանց նշանակալի մասը և դառնալու Հայաստանի Հանրապետության ՀՆԱ-ի նշանակալի մասի սեփականատերեր, որոնց երկի թե կարելի է անվանակոչել ոչ թե օլիգարխներ (ինչպես անում էին 90-ական թվականներին), այլ գերօլիգարխներ:

Վերոնշյալները վկայում են այն մասին, որ դրամավակային և հարկաբյուջեային քաղաքականություն իրականացնող պետական մարմինները հեղափոխության շրջանում կարգավորումների առումով պետք է վերանայեն իրենց մոտեցումները, որպեսզի Հայաստանում իշխանությունը «ավանդաբանների աջակցությամբ» ժողովրդից չանցնի մի խումբ մարդկանց՝ հանձնաբանների սեփականատերերի և նրանց մենեջերներին:

Հավելեմ նաև, որ այն միջոցառումներն ու կարգավորումները, որոնք ուղղվում են տնտեսության առողջացմանն ու ազգաբնակչության սոցիալական վիճակի բարելավմանը, իհարկե, քիչ չեն, և աշխարհի տարբեր երկրներում դրանք տարբեր ծավալներ ու դրսևորումներ են ունենում: Բայց պետք է խոստովանենք, որ այդ միջոցառումների ու կարգավորումների տակ թաքնված հսկայածավալ ֆինանսական միջոցները ոչ ամբողջությամբ են իրենց նպատակին ծառայեցվում: Այդ միջոցները հիմնականում սնում են բանկերին և մարսվում նրանց կողմից, քանի որ ժողովուրդները և փնտեսությունները «խաղալիք են դառնում բանկերի ու նրանց սեփականատերերի ձեռքին»: Այդպիսին է բանկային համակարգի անարդյունավետ կամ, եթե կարելի է այսպես արտահայտվել, թափանիվը (мохухон): Ուստի առաջարկում եմ, որ պետությունները փնտեսություններն առողջացնելու և ազգաբնակչության վիճակը բարելավելու գործընթացներում բանկային գործիք-

ները փոխարինեն այլ գործիքներով, որպեսզի նվազագույն ծախսերով ստանան առավելագույն արդյունք: Իսկ որպես «այլ գործիքներ» առաջարկում են օգտագործել ու գործածել գանձապետական համակարգին փոխարինող և բնորոշ գործիքներ: Ինչո՞ւ, որովհետև, օրինակ, Հայաստանում գանձապետական համակարգը իր գոյության 25-ամյա գործունեության ընթացքում ցույց է տվել իր կենսունակությունը և պետականամետությունն այն առումով, որ այս համակարգն իր ներդրման օրվանից սկսած երբեք պետության փողը միջոց չի դարձրել փող աշխատելու համար, այսինքն՝ գանձապետական համակարգում, ի տարբերություն բանկայինի, երբեք պետական փողը (փ) չի վերածվում փ՝-ի ($\text{փ} = \text{փ} + \Delta\text{փ}$):

Գանձապետական համակարգի այլ գործիքների՝ խնդրի լուծման հասցեատերերը կարող են լինել՝

1. Համաշխարհային բանկի հայաստանյան ներկայացուցչությունը, որը ժամանակին Հայաստանում ներդրեց գանձապետական համակարգը,
2. Հայաստանի գանձապետական համակարգը,
3. Հայաստանի տեսաբան և պրակտիկ տնտեսագետները,
4. ՀՀ կենտրոնական բանկը,
5. ՀՀ մասնավոր բանկերը,
6. գործարարները:

Վերոնշյալ ներկայացուցչական մասնագիտական հանձնաժողովը ՀՀ կառավարության անդամի (հանձին ֆինանսների նախարարի) նախագահությամբ, կարծում են, ի զորու կլինի լուծելու այս խնդրահարույց հարցը և հետագայում առաջարկելու նաև այլ երկրների:

Մի խոսքով՝ այս գիտաժողովը հնարավորություն է՝ հասկանալու՝

- երկրի տնտեսությունում ինչը պետք է փոխել, ինչպես և ում միջոցով,
- ովքեր են մտահոգված երկրի տնտեսական խնդիրների լուծմամբ,
- եկել է առավել արդյունավետ ու բարձր արտադրողականությամբ աշխատելու ժամանակը, քանի որ հետվիրուսային շրջանում մրցակցությունը բոլոր ոլորտներում լինելու է առավել դժվար,
- միասնականությունն ու միմյանց աշխատանքի նկատմամբ փոխադարձ հարգանքն է մեր երկրի, մեր ազգի ու պետականության խնդիրների լուծման բանալին,
- այս գիտաժողովը կօգնի որ Հայաստանը վիրուսային շրջանից դուրս գա «նոր աշխարհի» իրողություններին ավելի պատրաստված ինքնաբավ դառնալու միջոցով:

Անհրաժեշտ ու ժամանակին ենք համարում ՀՀ կառավարության՝ կորոնավիրուսի բացասական հետևանքների նվազեցմանն ուղղված միջոցառումներն ու կարգավորումները, որոնք նպատակաուղղված են ինչպես տնտեսության առողջացմանը, այնպես էլ ազգաբնակչության սոցիալական վիճակի բարելավմանը, որոնք ներառված են բազմաթիվ փաթեթներում:

Պեպրության սահմանափակ միջոցների պարագայում արվածը անհրաժեշտ էր և բավարար: Սակայն փնտրությանն ու ազգաբնակչությանը լիաթոք շնչելու հնարավորություն տալու համար ՀՀ կառավարությունը պետք է մտածի միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններին դիմելու և հրապարակ օգնություն ստանալու մասին, մասնավորապես՝

1. Համաշխարհային բանկին, որը հայտարարել է, որ 14 միլիարդ հրատապ օգնության փաթեթ է կազմելու և 15 ամսվա ընթացքում պատրաստ է 160 մլրդ ներարկել հիմնականում զարգացող երկրներին՝ կորոնավիրուսի դեմ պայքարի ազդեցության մեղմման շրջանակներում¹,

2. Արժույթի միջազգային հիմնադրամին, որը հայտարարել է 1 տրիլիոն օգնության հնարավորության ստեղծման մասին (ի դեպ, Ղրղզստանը դիմել և ստացել է 122 միլիոն դոլար օգնություն),

3. Ասիական զարգացման բանկին, որը հայտարարել է 6,5 միլիարդ հրատապ փաթեթի մասին,

4. Վերակառուցման և զարգացման եվրոպական բանկին, որը 5 տրիլիոն դոլարի փաթեթի մասին հայտարարություն է տարածել,

5. Այս ճգնաժամը նոր դուռ է բացում նաև Հայաստան-Սփյուռք հարաբերություններում համահայկական տարբեր ծրագրեր իրականացնելու իմաստով՝ ներգրավելով Սփյուռքին տնտեսական իրավիճակի բարելավման գործում: Ծրագրեր պետք է մշակվեն ներքին և արտաքին ներդրումներ ներգրավելու ուղղությամբ: Հայաստանը պետք է ականջալուր լինի տարբեր տեղերից հնչող խորհուրդներին՝ հաղթահարելու համար այն վատ վիճակը, որում հայտնվել է երկրագունդը:

Հարկ է նշել, որ Հայաստանի Հանրապետությունը վերոնշյալ բոլոր միջազգային ֆինանսական կառույցներին անդամակցում է, հետևաբար կարող է ակտիվ աշխատել դրանց հետ և հրատապ ծրագրեր կազմել, թե որ ուղղություններով ունենք օգնության կարիք: Դրանք կարող են լինել որոշակի ոլորտների օգնության համար: **Այս համադրեքստիում առաջարկում եմ**

- **շտապ կարգով ձևավորել աշխարանքային խմբեր (վճարովիության սկզբունքով), որոնք հնարավորինս կարճ ժամկետներում պարտաստեն և միջազգային ֆինանսական կազմակերպություններին ներկայացնեն այդ օգնության փաթեթները,**

- **շտապ կարգով ձևավորել վերահսկողության խմբեր՝ ստացվելիք գումարների ծախսման նպատակայնության և ծախսման արդյունավետության բարձրացման վրա վերահսկողություն իրականացնելու համար,**

- **այդ օգնության գումարները (լինի հայաստանյան թե մեջազգային ֆինանսական կազմակերպություններից) հնարավորինս շուտ հասցվեն հաս-**

¹ Պետք է վախենալ արտաքին պարտքի ավելացումից: Պետք է հրատապ կերպով ստանալ միջազգային ֆինանսական կազմակերպությունների օգնությունը:

ցեապերերին և դրվեն շրջանառության մեջ, քանի դեռ էականորեն չի նվազել սպառումը, և չեն սնանկացել ձեռնարկությունները՝ դրա բոլոր բացասական հետևանքներով,

- ինչպես երևանի համայնքներում, այնպես էլ մարզկենտրոններում ձևավորել մասնագիտական խմբեր, որոնք, շրջելով մարդաշատ կոլեկտիվներով (նախապես ունենալով ուղեցույցներ), փորձեն փոխել հայ ժողովրդի մրաժողությունը, որը 21-րդ դարում հայ ժողովրդի ամենամեծ մարտահրավերն է:

Պեպք է հայ մարդու մեջ սերմանել՝

1. հայրենասիրություն, որպեսզի հայրենիքին վերաբերվի այնպես, ինչպես իր ընտանիքին ու հարազատին,

2. սեփական հողում մնալու և այսպեղ աշխատելու հոգեբանություն,

3. միասնականություն, միմյանց թև և թիկունք լինելու գաղափարը:

Պեպք է ոգեկոչել երիտասարդներին, որ սիրեն ու հարգեն տարեցներին և իրենց ծեր ծնողներին խնամեն (ինչո՞ւ պեպք է պետությունը պահի ծերանոցներ և ծերության թոշակ վճարի): Պետությունը պեպք է պայմաններ ստեղծի, որ երիտասարդները աշխատադեղեր ունենան:

Եվ, ի վերջո, բոլորիս խնդիրն է փոխել հայ ժողովրդի մրաժողությունն ու հոգեբանությունը և հայ ժողովրդի մեջ մեծացնել հավատն առ Աստված: Իսկ այս գործում նշանակալի է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի, Արամ Առաքինի, Արցախի թեմի առաջնորդի և Սփյուռքի ու հայաստանյան թեմական առաջնորդների դերը: Այս նոր իրավիճակում մենք միայն միասնական կամքի ու ջանքերի շնորհիվ կարող ենք հաղթահարել համավարակի հետևանքները և կառուցել «տնտեսական հրաշքի» երկիր՝ Նոր Հայաստան, որը երազում ենք:

Աստված մեզ բոլորիս պահապան: